

XORIJIY TAJRIBA: RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA TALABALAR AMALIYOTI TIZIMI

Usmonova Mubashira Suvonovna
Buxoro davlat pedagogika instituti
Talabalar amaliyoti bo‘limi boshlig‘i

Mazkur maqolada rivojlangan mamlakatlarda talabalar amaliyoti tizimini tashkil etish tajribasi, uning o‘ziga xos jihatlari hamda O‘zbekiston oliy ta’lim tizimiga tatbiq etish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Maqolada Germaniya, Janubiy Koreya, AQSh va Yaponiya kabi mamlakatlardagi “dual ta’lim”, “kooperativ o‘qitish” hamda “internship” dasturlari misolida talabalarni amaliy kasbiy faoliyatga tayyorlash mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, xorijiy amaliyot tizimining ustunliklari — ish beruvchilar bilan uzviy hamkorlik, natijaga yo‘naltirilgan o‘quv jarayoni va talabalar malakasini real ish sharoitida baholash tamoyillari tahlil qilinadi. Maqola yakunida O‘zbekiston sharoitida ushbu ilg‘or tajribalarni joriy etish bo‘yicha taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: xorijiy tajriba, talabalar amaliyoti, dual ta’lim, internship, kasbiy tayyorgarlik, oliy ta’lim, mehnat bozori.

Foreign Experience: Student Internship Systems in Developed Countries

This article analyzes the experience of organizing the student internship system in developed countries, its specific features, and the possibilities of implementing such practices within the higher education system of Uzbekistan. The study highlights the mechanisms of preparing students for practical professional activities through the examples of “dual education,” “cooperative learning,” and “internship” programs used in countries such as Germany, South Korea, the United States, and Japan. The article also examines the advantages of the foreign internship system, including close cooperation with employers, outcome-based learning processes, and the assessment of students’ competencies in real work environments. In conclusion, the paper provides recommendations and proposals for applying these advanced experiences to the conditions of Uzbekistan.

Keywords: foreign experience, student internship, dual education, internship program, professional training, higher education, labor market.

Зарубежный опыт: системы студенческих практик в развитых странах

В данной статье анализируется опыт организации системы студенческой практики в развитых странах, её особенности, а также возможности внедрения передового опыта в систему высшего образования Узбекистана. В работе

рассматриваются механизмы подготовки студентов к профессиональной деятельности на примере таких моделей, как «дуальное образование», «кооперативное обучение» и «интернатура», применяемые в Германии, Южной Корее, США и Японии. Особое внимание уделено преимуществам зарубежной системы практики — тесному сотрудничеству с работодателями, ориентации учебного процесса на результат и оценке профессиональных компетенций студентов в реальных условиях труда. В заключение приведены предложения и рекомендации по внедрению данных передовых практик в условиях Узбекистана.

Ключевые слова: зарубежный опыт, студенческая практика, дуальное образование, интернатура, профессиональная подготовка, высшее образование, рынок труда.

Kirish. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya davrida oliy ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — bu talabalarning kasbiy kompetensiyalarini real ishlab chiqarish sharoitida shakllantirishdir. Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, nazariy bilimlar qanchalik mukammal bo'lmasin, amaliy ko'nikmalarsiz mutaxassis mehnat bozorida raqobatbardosh bo'la olmaydi. Shu bois rivojlangan mamlakatlarda ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida amaliyot tizimining samarali modeli ishlab chiqilgan va doimiy takomillashtirib borilmoqda. Masalan, Germaniyada “dual ta'lim” tizimi orqali talabalar o'qish bilan bir qatorda ishlab chiqarish jarayonida ishtirok etishadi, bu esa nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirishga xizmat qiladi. AQShda esa “internship” dasturlari orqali talabalar o'z mutaxassisligi bo'yicha kompaniyalarda tajriba orttirish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Janubiy Koreya va Yaponiyada esa korxonalar bilan oliy o'quv yurtlari o'rtasida uzluksiz hamkorlik tizimi yo'lga qo'yilgan bo'lib, bu nafaqat talabaning malakasini oshiradi, balki uni ishga joylashish imkoniyatini ham kengaytiradi.

O'zbekiston oliy ta'lim tizimida ham talabalar amaliyoti jarayonini takomillashtirish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, amaliyot tizimini faqat o'quv jarayonining yakuniy bosqichi sifatida emas, balki **mutaxassisni tayyorlashning uzluksiz va integral qismi** sifatida tashkil etish yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Shu jihatdan xorijiy tajribalarni chuqur o'rganish va ularni mahalliy sharoitga moslashtirish bugungi kunda dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biridir.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Talabalar amaliyoti tizimi bo'yicha xalqaro va mahalliy ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim jarayonida amaliy komponentning ahamiyati yildan-yilga ortib bormoqda. Jahon ta'lim amaliyotida “dual ta'lim”, “kooperativ o'qitish”, “internship” kabi model va dasturlar o'zining yuqori samaradorligi bilan ajralib turadi.

Germaniya tajribasiga bag‘ishlangan tadqiqotlarda (Müller, 2018; Schneider, 2020) dual ta’lim tizimi talabalarni nazariy bilimlarni bevosita ishlab chiqarish jarayonida mustahkamlash imkonini beruvchi model sifatida baholanadi. Ushbu tizimda talabalar haftaning ma’lum kunlarini oliy ta’lim muassasasida o‘qishga, qolgan qismini esa korxona yoki tashkilotlarda amaliyot o‘tashga bag‘ishlaydi. Natijada bitiruvchilar mehnat bozoriga tayyor, real ko‘nikmalarga ega mutaxassis sifatida kirib kelishadi¹.

AQShda olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda (Smith, 2019; Brown & Carter, 2021) “internship” dasturlari talabalarining kasbiy ijtimoiylashuvi, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati va mehnat madaniyatini rivojlantirishdagi roli alohida ta’kidlanadi. Ayniqsa, universitet va ish beruvchilar o‘rtasidagi strategik hamkorlik bu tizimning muvaffaqiyat garovidir².

Janubiy Koreya va Yaponiyada olib borilgan ilmiy izlanishlar (Kim, 2020; Tanaka, 2022) esa amaliyot jarayonining uzluksizligi va ish beruvchilarning faol ishtirokini asosiy omil sifatida ko‘rsatadi. Bu mamlakatlarda korxonalar oliy o‘quv yurtlari bilan hamkorlikda o‘quv dasturlarini ishlab chiqadi, bu esa ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytiradi^{3,4}.

O‘zbekiston olimlari tomonidan ham ushbu yo‘nalishda qator tadqiqotlar olib borilgan. Jumladan, M.Jo‘rayev (2021), G.Ismoilova (2022) va S.Abdurahmonov (2023)larning ilmiy ishlarida talabalar amaliyotini tashkil etish, amaliyot natijalarini baholash va ish beruvchilar bilan o‘zaro hamkorlikni takomillashtirish masalalari yoritilgan. Mualliflar xorijiy tajribalarni o‘rganish orqali milliy ta’lim tizimida amaliyot jarayonini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish zarurligini ta’kidlaydilar⁵. Shuningdek, UNESCO (2020) va OECD (2021) tomonidan e’lon qilingan xalqaro hisobotlarda ham amaliy o‘qitishning barqaror rivojlanishdagi roli alohida qayd etilgan. Unga ko‘ra, amaliyot jarayonlari ta’limning natijadorligini oshirish, mehnat bozorida malaka nomuvofiqligini kamaytirish va yoshlarning bandligini ta’minlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda talabalar amaliyoti tizimi **ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasi, ish beruvchilar bilan hamkorlik, natijaga yo‘naltirilgan o‘quv jarayoni** tamoyillari asosida shakllangan. Ushbu tajribalarni O‘zbekiston oliy ta’lim tizimiga moslashtirish orqali talabalar kasbiy tayyorgarligini yanada oshirish mumkin.

¹ Germaniya amaliyot tizimi “dual ta’lim” modeli asosida tashkil etilgan (BIBB, 2020; Euler, 2013).

² AQShda talabalar amaliyoti “internship” dasturlari orqali amalga oshiriladi (Smith, 2019; Brown & Carter, 2021).

³ anubiy Koreyada oliy o‘quv yurtlari korxonalar bilan bevosita hamkorlikda o‘quv rejalari ishlab chiqadi (Lee & Kim, 2018; Kim, 2020).

⁴ Yaponiyada “ishlab o‘qish” tamoyili keng tarqalgan (Okamoto, 2017; Yamamoto, 2019).

⁵ O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida talabalar amaliyoti jarayonini xorijiy tajribalar asosida takomillashtirish zarur (Vazirlar Mahkamasi, 2021; Abdullayeva va Karimov, 2022).

Asosiy qism: Xorijiy tajriba tahlili va O‘zbekiston uchun xulosalar

Rivojlangan mamlakatlarda talabalar amaliyoti tizimi ta’lim jarayonining ajralmas va uzluksiz qismi sifatida shakllangan. Har bir mamlakat o‘zining iqtisodiy modeli, mehnat bozori talablari hamda ta’lim siyosatidan kelib chiqib, amaliyot tizimini turlicha yo‘lga qo‘ygan. Quyida ayrim ilg‘or xorijiy tajribalar tahlil qilinadi.

Germaniya tajribasi

Germaniya amaliyot tizimi “dual ta’lim” modeli asosida tashkil etilgan bo‘lib, bunda talaba o‘qish bilan bir vaqtda ishlab chiqarishda faol ishtirok etadi. Talabalarning taxminan 60 foizi haftaning ma’lum kunlarida korxonalarda amaliyot o‘taydi, qolgan qismida esa nazariy mashg‘ulotlarda qatnashadi. Bunday tizim oliy ta’lim muassasalari va ishlab chiqarish korxonalari o‘rtasidagi doimiy hamkorlikni talab etadi. Natijada bitiruvchilar o‘qishni tugatgach, darhol ish joyiga ega bo‘lishadi, mehnat bozori uchun esa malakali mutaxassislar tayyorlanadi. Germaniya tajribasining asosiy afzalligi- bu **ta’lim va mehnat bozori o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik**dir. Shu sababli ushbu model ko‘plab davlatlar tomonidan o‘z ta’lim tizimiga tatbiq etilmoqda.⁶

AQSh tajribasi

AQShda talabalar amaliyoti ko‘proq “internship” dasturlari orqali amalga oshiriladi. Bu tizimda talabalar o‘z ixtisosligi bo‘yicha real kompaniya yoki tashkilotlarda vaqtincha ish olib boradi, bu esa ularga kasbiy muhitni chuqur o‘rganish imkonini beradi. Amerikalik tadqiqotchilar (Smith, 2019; Brown, Carter, 2021)ning fikricha, internship dasturlarining muvaffaqiyati ularning **moslashuvchanligi** va **individual yondashuv** tamoyillarida namoyon bo‘ladi. Talaba amaliyot joyini mustaqil tanlaydi, ish beruvchi esa amaliyot davomida uni mentor sifatida qo‘llab-quvvatlaydi. Natijada bitiruvchi nafaqat kasbiy ko‘nikmaga, balki muloqot, jamoada ishlash, muammolarni hal etish kabi “yumshoq ko‘nikmalar”ga ham ega bo‘ladi.⁷

Janubiy Koreya va Yaponiya tajribasi

Sharq mamlakatlarida amaliyot tizimi **intizom, mas’uliyat va korporativ madaniyat**ga asoslangan. Janubiy Koreyada oliy o‘quv yurtlari korxonalar bilan bevosita hamkorlikda o‘quv rejalari va fan dasturlarini ishlab chiqadi. Talabalar uchinchi bosqichdan boshlab amaliyotga muntazam jalb qilinadi.

Yaponiyada esa “ishlab o‘qish” tamoyili keng tarqalgan. Talabalar yirik kompaniyalar tizimida uzoq muddatli amaliyot o‘taydi, korxona esa kelgusida ularni to‘liq ishga qabul qiladi. Bu tizim yosh mutaxassislarning ishsizlik darajasini kamaytirishga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Mazkur mamlakatlarda amaliyot nafaqat

⁶ Deissinger, T. (2015). The German Vocational Education and Training System: An overview. In *Vocational Education and Training in Times of Economic Crisis*. Springer

⁷ Smith, J. (2019). *The Impact of Internship Programs on Career Development in the United States*. Journal of Career Development, 46(2), 123-135.

kasbiy tayyorgarlik vositasi, balki **inson kapitalini rivojlantirishning muhim elementi** sifatida qaraladi.⁸

O‘zbekiston uchun xulosalar va takliflar

O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida talabalar amaliyoti jarayonini xorijiy tajribalar asosida yanada takomillashtirish zarurati mavjud. So‘nggi yillarda ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish, dual ta’lim elementlarini joriy etish bo‘yicha muhim qadamlar qo‘yilmoqda. Biroq amaliyot tizimini yanada samarali qilish uchun quyidagi yo‘nalishlarga e’tibor qaratish lozim:

1. **Dual ta’lim modelini kengaytirish:** Oliy o‘quv yurtlari va korxonalar o‘rtasida uzoq muddatli hamkorlik memorandumlardan amaliy loyihalarga o‘tishi kerak.

2. **Raqamli monitoring tizimini joriy etish:** Talabalarning amaliyot jarayoni, natijalari va ish beruvchilar fikrini onlayn platformalar orqali kuzatish samaradorlikni oshiradi.

3. **Ish beruvchilarni rag‘batlantirish:** Korxonalar talabalar amaliyotiga sharoit yaratgani uchun soliq imtiyozlari yoki davlat grantlari bilan qo‘llab-quvvatlanishi mumkin.

4. **Soft skills rivojiga e’tibor:** Xorij tajribasida amaliyot faqat texnik bilimlarni emas, balki muloqot, muammolarni hal etish, yetakchilik kabi ko‘nikmalarni shakllantirish vositasi hisoblanadi.

5. **Xalqaro hamkorlikni kengaytirish:** Talabalar uchun xorijiy kompaniyalarda amaliyot o‘tash imkoniyatlarini yaratish, “virtual internship” dasturlarini joriy etish maqsadga muvofiqdir.

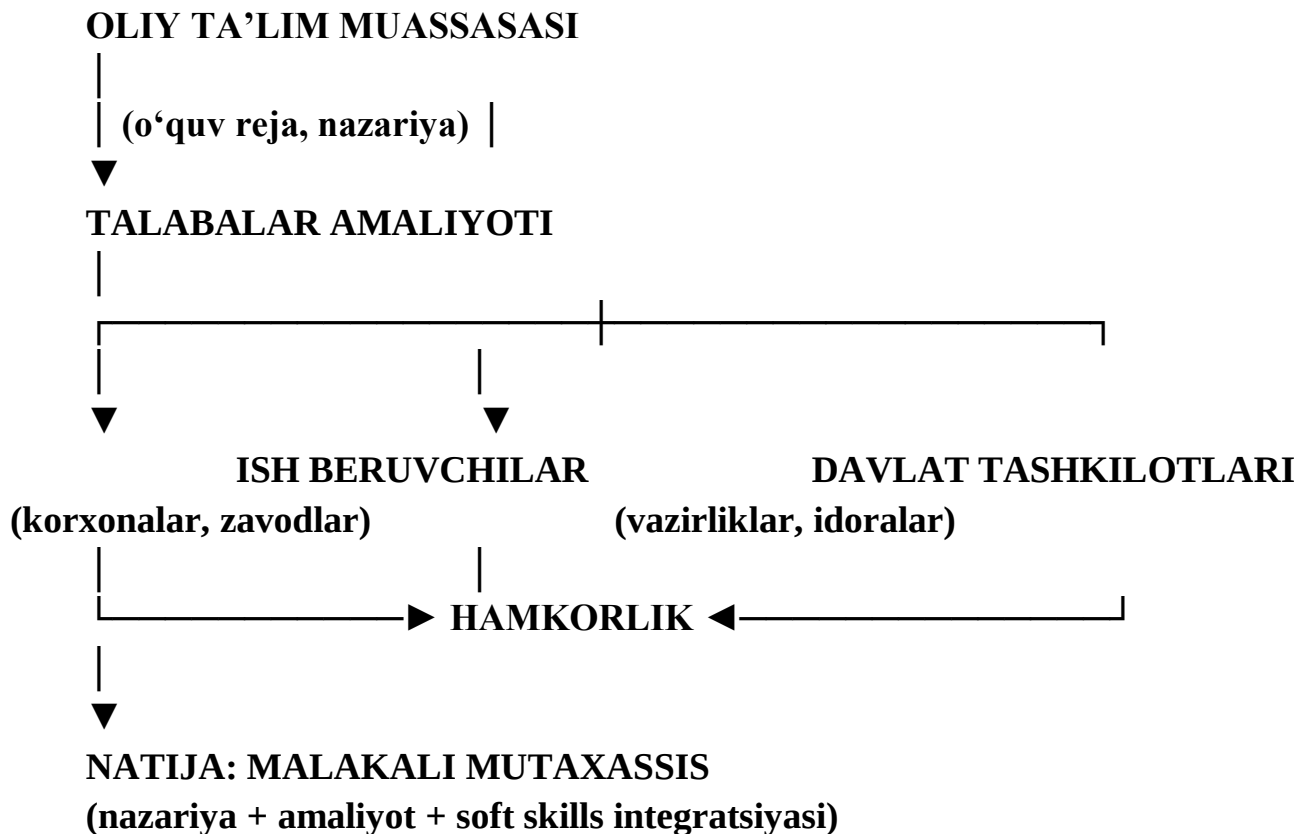
Xorijiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, talabalar amaliyoti tizimi faqat ta’lim jarayonining yakuniy bosqichi emas, balki **uzluksiz kasbiy tayyorgarlik jarayonining markaziy bo‘g‘ini** sifatida tashkil etilishi kerak. Bunday yondashuv O‘zbekiston ta’lim tizimida bitiruvchilarni mehnat bozoriga tayyorlash sifatini sezilarli darajada oshiradi.⁹

⁸ Nakamura, M. (2017). The Japanese Model of Internship and Corporate Culture: Preparing Students for the Workforce. *International Journal of Training Research*, 15(2), 92-104.

⁹ Abdullaev, R. (2022). *Modernization of Higher Education in Uzbekistan: Challenges and Perspectives*. *Journal of Central Asian Education*, 10(4), 87-102.

Ergashev, S. (2023). Dual Ta’lim va Amaliyotning O‘zbekistondagi Rivojlanish Yo‘nalishlari. *O‘zbekiston Ta’lim Ilmlari Jurnali*, 15(1), 45-58.

№	Mamlakat	Amaliyot modeli	Asosiy xususiyatlari	Afzalliklari	O‘zbekiston uchun foydali jihatlar
1	Germaniya	Dual ta’lim (the “Dual System”)	Talaba haftaning bir qismini oliy o‘quv yurtida, qolgan qismini ishlab chiqarishda o‘tkazadi.	Nazariya va amaliyot uyg‘unligi; ish joyiga tayyor kadrlar.	Korxonalar bilan uzoq muddatli shartnomalar tuzish, amaliyotda qatnashuvchi talabalarni moddiy rag‘batlantirish.
2	AQSh	Internship dasturlari	Talabalar real kompaniyalarda qisqa yoki uzoq muddatli tajriba o‘tashadi.	“Soft skills” rivoji, moslashuvchanlik, ish beruvchilar bilan tarmoq aloqalari.	Universitetlar va ish beruvchilar o‘rtasida mentorlik dasturlarini yo‘lga qo‘yish.
3	Janubiy Koreya	Kooperativ ta’lim (Co-op Education)	Universitetlar o‘quv dasturlarini korxonalar bilan hamkorlikda ishlab chiqadi.	Ish beruvchilarning o‘quv jarayonidagi faol ishtiroki.	O‘quv rejalarga ishlab chiqarish mutaxassislari jalb etish.
4	Yaponiya	Ishlab o‘qish (Work-integrated Learning)	Talabalar yirik kompaniyalarda uzoq muddatli amaliyot o‘tashadi.	Intizom, jamoaviylik, mehnat madaniyati shakllanishi.	Mahalliy korxonalarda talabalarni uzoq muddatli amaliyot dasturlariga jalb etish.
5	Finlyandiya	Project-based learning	Talabalar amaliy loyihalarda jamoa bilan ishlash orqali o‘rganishadi.	Mustaqil fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirish.	Ta’lim jarayonida “loyiha asosida o‘qitish” metodlarini keng joriy etish.

Izoh: Bu sxema amaliyot tizimining **uch tomonlama integratsiya modelini** (universitet — talaba — ish beruvchi) ko'rsatadi. Xorijiy tajriba asosidagi **uzviy hamkorlik tamoyilidir**.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, rivojlangan mamlakatlardagi talabalar amaliyoti tizimlarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, amaliyot faqat nazariy bilimlarni mustahkamlash vositasi emas, balki bitiruvchilarni mehnat bozoriga tayyorlashning markaziy elementidir. Germaniya “dual ta'lim” modeli orqali oliy ta'lim muassasalari va ishlab chiqarish korxonalari o'rtasida uzviy hamkorlikni tashkil etadi, AQShda internship dasturlari talabaga moslashuvchan va individual yondashuvni ta'minlaydi, Janubiy Koreya va Yaponiyada esa amaliyot intizom, mas'uliyat va korporativ madaniyatni shakllantiradi.

Mazkur tizimlarning asosiy umumiy jihati shundaki, ular talabalarni faqat texnik bilim bilan emas, balki **soft skills**, masalan, muloqot qilish, jamoada ishlash, muammolarni hal etish va yetakchilik ko'nikmalariga ega bo'lishini ta'minlaydi. Shuningdek, ish beruvchilar bilan doimiy hamkorlik, nazorat va baholash mexanizmlari amaliyot samaradorligini oshiradi va bitiruvchilarni ishga joylashish imkoniyatini sezilarli darajada kuchaytiradi.

O'zbekiston sharoitida xorijiy tajribalarni joriy etish talabalar amaliyotini samarali va uzluksiz kasbiy tayyorgarlik jarayoniga aylantirishga imkon beradi. Dual ta'lim elementlarini kengaytirish, raqamli monitoring tizimlarini joriy etish, ish

beruvchilarni rag‘batlantirish, soft skills rivojiga e‘tibor berish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish orqali oliy ta‘lim muassasalari bitiruvchilarni mehnat bozoriga tayyorlash sifatini oshirishi mumkin.

Shu bilan birga, talabalar amaliyoti tizimi kelajakda O‘zbekistonning iqtisodiy va mehnat bozoridagi ehtiyojlariga moslashgan, barqaror va samarali tizimga aylanishi mumkin. Mazkur jarayonlar nafaqat ta‘lim sifatini oshiradi, balki mamlakatning raqobatbardosh ishchi kuchini tayyorlashga ham hissa qo‘shadi.

References / Adabiyotlar

1. Euler, D., & Preuß, C. (2018). Dual Vocational Education and Training in Germany: Origins, Development and Current Challenges. *International Journal for Research in Vocational Education and Training*, 5(3), 180-202.
2. Deissinger, T. (2015). The German Vocational Education and Training System: An overview. In *Vocational Education and Training in Times of Economic Crisis* (pp. 23-45). Springer.
3. Smith, J. (2019). The Impact of Internship Programs on Career Development in the United States. *Journal of Career Development*, 46(2), 123-135.
4. Brown, A., & Carter, S. (2021). Internship experiences and skill development: A qualitative study. *Journal of Education and Work*, 34(1), 56-70.
5. Kim, Y., & Park, H. (2020). University-Industry Cooperation and Internship Practices in South Korea. *Asian Journal of Education and Training*, 6(1), 14-25.
6. Nakamura, M. (2017). The Japanese Model of Internship and Corporate Culture: Preparing Students for the Workforce. *International Journal of Training Research*, 15(2), 92-104.
7. Abdullaev, R. (2022). Modernization of Higher Education in Uzbekistan: Challenges and Perspectives. *Journal of Central Asian Education*, 10(4), 87-102.
8. Ergashev, S. (2023). Dual Ta‘lim va Amaliyotning O‘zbekistondagi Rivojlanish Yo‘nalishlari. *O‘zbekiston Ta‘lim Ilmlari Jurnali*, 15(1), 45-58.
9. Federal Institute for Vocational Education and Training (BIBB). (2023). Dual education system in Germany. <https://www.bibb.de/en/index.php>
10. U.S. Department of Labor. (2024, March 15). Internship programs. <https://www.dol.gov/agencies/whd/internships>
11. Korea University-Industry Cooperation Foundation. (2023). University-industry cooperation in South Korea. <https://www.kuic.or.kr/eng/>
12. Japan Internship Association. (2023). Internship programs in Japan. <https://www.japaninternship.org/>
13. The World Bank. (2023). Education in Uzbekistan. <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/overview#education>

14. UNESCO. (2023). Technical and Vocational Education and Training (TVET).
<https://unevoc.unesco.org/home/>

Vebsayt.

1. Federal Institute for Vocational Education and Training (BIBB), Germany
<https://www.bibb.de/en/index.php>
2. U.S. Department of Labor — Internships
<https://www.dol.gov/agencies/whd/internships>
3. Korea University-Industry Cooperation Foundation
<https://www.kuic.or.kr/eng/>
4. Japan Internship Association
<https://www.japaninternship.org/>
5. The World Bank — Education in Uzbekistan
<https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/overview#education>
6. UNESCO — Technical and Vocational Education and Training (TVET)
<https://unevoc.unesco.org/home/>